

И.Е. Винокуров төрөөбүтэ 110 сылыгар

**ҮРДҮКТҮК ЧИЭСТЭЭНИН,
КЭРИЭСТЭЭНИН БЭЛИЭТЭ**

Бүтүн Союздаагы Киев Комитет президиумун уураадынан 1935 с. апынчын бастахын куугут эр Өлөөн оройон-уона тэригилэйт. Өлөхүн оройон бэл-хылынан төртүз ээбит дьоннорунан бигиши бир дойдулаахпыт үнүлүчү-лаах государственная уюна политический деятель Илья Егорович Виноку-ров буолар. 1935 с. кулътбаза салап-тата юеиэз Өлөөн дьонун аатыттан дириг иэс хоһоонноох ээрдэ, махтан-нар суруж ыылыгыт:

«Несмотря на всю свою перегруженность организационной работой по району, Вы, уважаемый Илья Егорович, всей своей последней работой показали нам образцы чуткого, товарищеского отношения к нам работникам культуры и низового самоуправления, двери Вашей всегда были открыты для нас и мы во всякое время имели возможность высказать Вам свою нужду и получить Вашу товарищескую помощь.

Мы не только помогали нам своими полезными советами, но всегда шли впереди нас заражая оттакающих, утешали своим личным примером и энтузиазмом, берясь за топор, за пилу, за рычаг, залезая в воду, утешая нас на преодоление трудностей строительства и организационно-массовой работы в условиях дальнего Севера.

В результате 10-тимесячной работы Ваши напряженные труды уже дали свои положительные, полезные плоды — 10 месяцев тому назад Вы приехали в отставку, неграмотный, столявший на мертвой точке своего исторического прозябания Оленек, после Вас Оленек остается приобщенным к культуре, с перспективами будущего развития и с первыми зачатками социалистического труда.

Президиум
объединенного собрания
17 февраля 1935 г. п. Олонец

Ити үһүс атиилыбыт эбэрдэ су-
рук Национальный архыаан филиа-
лыгар уурулла сытар. Бу докумуо-
ну копиялатан 1986 с. Нам истори-
ко-краеведческой музейыгар

бизрбитим, оттон 1994 с. Олоон орто
оскулатын үбүдүйүтүр бара сыл-
дын атын хас да докумуону Олоон
дыһалтатын баһылыгар туттар-
бытым.

Мин Оюунго 1963-67 сс. орто оскуула директортайн үлдээхбитим. 1963 с. бэлдэн ийнхэг Хатгариин орто оскуула тгтар саигардмь завуунин үлдэни сырыттаххнаа Максим Амосов аатын ижолхоз парткомун секретариатын рекомендациллабыгтгара, хамнасын колхоз сырбыллыи аныгтай председателии собуулаачны бийиыгтайн ийнхгтаархм. Мин ону собулазбэтэрим уонна оскуула үлдэнир баа улахан буолан, тогус сүл устата комсомолсай-партийн үлдэр сыдыыбытым, үлэбэр хаалаары үөрэх Министертгтар кирибитим.

Түмүктү Миншрос дышалыгыгар барар буолбутум. Миншростар үс хоту оройуону таллар быттарыттан Аэвион орто оскулатыгар директо-рунан барарга собулуститим. Түөрт сүдү үдэлэстэ Аэвион сириин уотугун, дыкуун-сэргэтин собулустобитим. Оч-чоттон даҥаны республика оройу-оннарын ичкии күөүгүтэр сымдыар оройуон этэ. Бөһүөдүгэ барордокта-эх, ыраас, бол диэтэр сайынныгы водопровод баара, үрөхтөн хачайда-таллара. Сайын самолеттууһан түһөн нһөн кордоххо, бөһүөлөк утарыта, өрүс уңгуор сыһынаааччы, водей-бол, теһнис оһһуооччу, күн уотутар сыһамнааччы дьон тобус-толору буолара. Билбэт киһи ханыык ку-рортка кэллим диэх курдук.

Оскулабыт коллектива интернационаллыг этэ. сахалар, эвенолор, нууччалар, украинцтар, белорустар, латыш, турчанка эмиз баара, Турциянтан төртүгөх, ошол улаһлар коммунист кыһа. Бары эбэ-дэмөөхтөк үлэсөөһүт, омунааһыт, юнгир-халгыр кэпсэтиһүөх этэ.

Улуттук-хамнисттык үткө буолбут
ордук-мичини проба кыларга кыраа
рамыта түмүдүлэр. Учугуталлары
санына-бастыгы олоххо кыстарорго
дуулуhalлара. Ордук ити өтүнүк
начальный кыллас учугуталларын
бистигиэм этэ. Төрөлүштүткө кыта
уэлини мыта сатыыр эттибит. Ити

отгүүний соргох орто оскула, буулан яарахаттардаах эгэ. Одоолорбут 8,5 кылаастарга төрөлүүтэригтэн тайвн, 30-50 кыстөх сиртэн үөрөнэлдирэ. Стадир үдэлдир төрийнүүттердөх орлуор сайынды дэвжлүүн кыста сырытгынар дигэн ыам айвын сакагытар үөрэхтэрийн түмүктээ ыгыталаар этибит, күнүгүн олус хойутан кылаалар. Оттук маһанын хааччыллыгы улахан яарахаттар бааларга, табанын кыслорор буоланнар сороор бьаста сыһа-сыһа хааччынарбыт. Мас учууталларга киирэрэ, иээн иигэрят дьылдох этибит, иээн оскуола үөрөнэр корпусуа, онгон биридирэ уулан иигэрэ системаллаах эгэ, онгон биир үөрөнэр корпусуут элбөх маһы сыһар. Совхоз, оройуон салалтата кыһанар буоланнар тогмооско этэнигэ кыһыны туоруур этибит. Маспыт сороор мьса кыһа киирэр, оччор тириттэлэр, ол иһигэр райком, райисполком аппаратын үдэлиттэрэ килигэрэрэ рбзон мастаан биэралларэ. Оскуола өрөмүөнүтэр эмч бочумшаах юмону огороллор, кылаастарынан шкэфтон үдэлитлэрэ. Үөрөнэ-эччилэр үдэттэн туора турбит этилэр. Сааскы каникулда оттук маспытан кэрдирэбит, үдэлэрин төлөбүүрүн оскуола счегутар килэлэралларэ. Сайын оскуола одохторутар киирмиччэ үктүүдлэрэ, ону оскуола массынантан тыйарбыт. Штуту-турка өрөмүөнүн саһтарара олохтох испиэскэ тааһын туттарбыт. Үрдүкү кылаа үөрөнөхтэртэ болуот калитгынар болуоту тутууга дьу-хуурустубаллыллара.

Өлкөнүн үлэтир сыйларбар хаста да оройуоннаага собоитин депутаттанын, партия райкомун уюуна киби боротун чыгышарын талыттан обществнай үлэни ыышыттын. Бу эмиз оройун садалтатын отуттан оскула үлэтин сыналаланын, киби статунун үрдэтин көстүүтэ буолар. Бу иһин мин киби-лэргэ дириник махтанабын. **Александр улаустарын үбүрүлүн** Нам сириттэн салаалабытара. Бу И.Е. Вишукорон үрдүтүк чыстаатын, киристеатын бэлэти буолар.

Д.И. ВИНУКОВ,
1963-67 сс. Өлкөн орто
оскулатын директора

И.Е. Вишукоров олобун уюмна үлэтин ту-
хунан араас көмшөргө балаачча сибидилин
сырдагы тыннылар. Ол эрөөри киши гражд-
данский сөрни сылларыгар тус бөйстүн-
тон кыттыгыта быгыта-орута араас не-
точниктарга көпсөнгөр. Ол курдук киши
торообутта 100 сылыгар анимыт рес-
публикатаабы научнай-практической
конференцияда И.Н. Туласынов, Андрей
Потапов иштинин эриилэригэр: «Гражд-
данский сөрни сылларыгар И.Е. Вишукор-
ов көңүл өттүнүн эриилэбит Намнаабы
кыһыл этэрөөт байыаһа буолан
хас да хаан тохтуудаах кыргыһыларга
хорсуниук кыттыгыта. «Киллэм», «Ту-
лагы» сөриндэрин көшпөттөр Намнаа сө-
бискэй былааһы чөлүтүр түһөрүнүгэ үлэ-
лэбэ сыраттагына Саха сиригэр Пепел-
ааннаабыттарыгар Саха АССР Сөбидил-
щайа И.Е. Вишукорови Намнаабы кыһыл
абыта», — диги ахтыллар. Маны таһына
даах кыһыл этэрөөт Кылаадыртан Дьоку-
һы арыаалаан, үрүнгүр элбэх тоһуурда
тиэрэтиггэр былэр.
Соторутаабыта редакцияда Р.С. Софро-
тухунан ахтыгытыгар И.Е. Вишукорови граж-
дытыгар сыһыаннаах түгэнигэр баалта-
лорутар тиэрдэбит.

«Мин арам Софронов Степан Федотович И.Е. Винокуровы сурдэрин убаастыры, сүүгүрүйэрэ, «Убайым Билдээ» дигэн ыгыкташ хаттыыра. Кини тылыттан адыс тахсыбат эгэ Илья Егорович арабыттын финансовай, онтон садайар үлэрэ бэлэмниир үөрөххэ мытан үөрэттарбита. Ол кинээ Сантаарга, Эдмингээнгэ мытан Госбаан управ-
ляющаайнан, совхоз директорынан райсовхозка, райкомига үлэлээнгита. Бийиги аймахха гражданскай сори-
нини уонна И.Е. Виноку-
ровы кытта
сигбээстөөх
олоххо дэлгэ
буолан асы-
пыттуболго-
ни көлөһүм
эти».

1918
сыллаахха
«согуруут-
тан нуучча
этэрээтэрэ
сахалары
өлөрө-
һөрө, имри
эһэ иһэллэр
үһү» дии
дыулаан су-
рах ыалтан
ыалга тарг-
нан тилиһэ көпүтэ, дьону аймаа-
быта. Оччотооҕу Нам дьоно, үкө-
вүчүт өттө, дьоннорун, оҕолорун
урууларын көмүскүүр санааттан
үрүһкөр, а.а. «бырааттар» этэрээт-
таригэр сурттарбыттара. Мин эһэм
Содуот шиллэрин Никитини, Ну-
кулайы, Дьону кытта үрүг этэрэ-
эксэ киирэрэ тийибиттөр. Онуоха
үрүг этэрээт командири Сивцев
эһэбин дэлби мөхпүт, араастаан
холуһарбыт, холууһаабыт, «хо-
дуочукусун» эгин дьин айахталпыт.
Онуоха эһэм өһүргэнэн төттөрү-
этиспит, эһэппэн командирга күдэ-
эх кокуска туттарбыт. Сивцев ко-
мандир кыаһыран сибиһиһэр сим-
тэрин хоһиорбут уонна этэрээксэ
ыларгын кыксыраччы аҕаастаа-
быт. Мануука сириллэбиттан эһэ-
бит хойукука дьирэ кыһаханара
кыбдыгырара эбитэ үһү. Саама-
кыра инитин Дьону сааһа кыр-
дун этэрээксэ ылбаахтар.

Икки инжигэ Никитингэлэх Ньукулай үрүг эгэрээт саллааттар буолан Тулагы, Кылэм сэрэгитигэр Никольскай кыргыһыгытар кытыбыттар. Ньукулай Никольскай кыргыһыгытар олордуллубут, Никитэ хотторуу кэниэ үрүнгүр кытта хоту түспүт. Очолоро Илья Винокуров кылмыл эгэрээт разведчига буолан Булузига сырттыра на үрүнгүр тутан ылыбыттар. Доппуруостаан, үнтү кырбаан бара «сарсыарда дыһайахкыһыт» дигэ хайан кэбиспиттэр. Кинилэр билээн ылыбыт дыһиырун күн тахсын саймалар идэлэхтэро эбитэ үһү. Илья Егорович дыолугар ол түү харыбалыа мин абарам Никита Софронов аһаммат. Кинини Илья түүнү быһа аһиташаабыт: «Сир сибиэгэ боту, аһы ханна барыаххыт»

Редакция

тий?», - дэжбит. Баай-даадагы ту-
хууны, амнистия дээр уураах тах-
сабыгтын хэсээсэбит, өскө саарын
түппүтүуан бэринээххинэ
олорботторун, дойдугар ыгтан ю-
билхэллэрин тоһорлоон болзотэббит.
Биһр дойдулаагы, ону таһынан ай-
махтым буоларын ахтыббит (Никит-
игэ уонна Ыдыаа саастарынан тэ-
сөдүстэр уонна малтым баларына-
ах, биһр тодоонго үөскээбит Ку-
һарын Ылал ыччаттара буолаллар).
Никитэ төрүкү ирээх саһалаах.

бодог-садаг-коруунаах сөг киш
Ыдлааныг иштээн-иштэн бараг сар-
смарданаг киштинг хаайхыгтан
тахаараг күрэллэг, бйстах
олуутган бйшаахыг.

Энгийнхэр Никиты амьжиргаа-
лалын дойдугтар Намга эргиллэн
калбит. «Бандыкка сэлдэблэ-
тыг», — дэн отгуур хөдүнатын
бурдукчар бааһынатын сүнхүд-
рин бэлдээн ылыбтар. Куолаһы
белан оролзрун бандыгт ыамала-
ра дэн үөрөппэкэ сорун сордоо-
буттар. Калин ыксаан Илья Егоро-
вич обкомка үлээнр камбар куо-
ракка анаан-минээн киэрэн
көрөсүбт уоһи киитгэн. «Никита
Софроновы быраабын күөмчлээ-
мэн, сирин, хөдүнатын тоһиорун»
— дэн не хоһооллоох сурук ыла-
тахсыбыт. Онтон ыла олус экин-
тиспэт буюлбуттар.

Ийнэлэртэн кыралара Дьуон Софронов — Кыайы Тутар дьин хос ааттаара. Кэлин кыймыл, комсомол буолан аатырбыта, удууһу жары сылдьан түһээн хомуйааччы, кулактартан байыдарын быһдааччы буолбута. Илья Егорович Виноков саха саарын кииһигэ сөрөй ыарахан, сут-кураан, ачыктааһын көмүгэр норуоту хоргуйууттан быһаабыт умкуллубат улахаан өлөөккө. Кэбэри өлөрөтүттэн мии абарым Никита Данилович Софронов сырдык тыһынын быһаабыты кээн тутта көрсүбүн. Никитигэ ыччактара, уола Гаврил Никитич көргөһүнөө Варвара Егоровналар. Намта ытыктанар мал этилэр, 1909ку иитэн удаатыннарбыттар. Олор бары Дьёкуускайга олохсуйан өлөрүллөр.

Роман СОФРОНОВ
Нам с...

Чол олох - олохнут муһэ

ЭРДЭТТЭН СЭРЭТИЙНИ ТЭРИЙНЭХХЭ

Ааспыт ыйга Нам с. үөрэх министерствотын республикатаабы психолого-медиго-социальной араҥачыгыр кинини специалиста 3. С. Шахурдина уонна М. А. Савенкова үс күнүгү үөрэтэр семинар-тренинг кыттылар. Семинарга улусу оскуолаларын психологтара, социальнай педагогтара, директору нитэр үлүһ кылбуулааччылар кытыннылар. Семинар сыана — 1-11 кылаас үөрэнээччилэригэр анналаах «Полезные привычки», «Полезные навыки» диэн оскуолага сэрэтэр үөрэтүү программатын билиһинэригэр.

Үерэх тэрилтэлэрин үлэлэрин биер хайысхатынан оюлор психоактивнай веществоларынан (алкоголь, никотин, наркотиктар) дуалгытаналгарын магнайгыттан

сэрэтин буолуохтаах. Оннук сэрэтин эрдэттэн ытылларга
ордук. Бу үлэ ис хоһооно оҕону куттааһын, быстах
хэрээтээрэ ытыгы буолбакка, чочку сэрэтэр үлэ система
оҕоһуллуохтаах. Оннук биир хамысханан үөһэ ааттаммыт
программаны улуус оскуолаларыгар тарбатыгы буолар.

Бу программнан үзэртн көннөрү уруоктарга майгыннаабат. Занхтиелар тренинг быһыытынан, арас методикалары туһанан ытылланнар: «могзовоы штурм», бөлөүкүн үлэ, кооперативнай үзэртн. Манньк уруоктар үтүө сыһыаннааг быһыа-майгыга барыахтаахтар.

М. Г. МЕСТНИКОВА, үерэх управлениетын
социальной-психологической сулуусатын методист-
психолога

ЧӨЛ ОЛОХ СУЛУНАН

Ханна да сырыт, айаншаа, озор, киби жинилсин сагаран, билсэн-күрсөн, кэпсэтин барар. Ол курдук миннүкүрүбүт кишим Анастасия Харлампьевна Прокопьева. Мин озорор уопсай дымм подьеһыгар озорор эбит. Киби эрдэ туран араас зарджалары онгорор, сүүрөр. Бизр үтүө сарсымарда тийбэн киби киһи кытта кэпсэтиим, кимин-тугун ыбыталастым. Оһуо манньах дини кэпсээтэ.

1938 сьылдаахха Бымтутаах дигэн алааска Хатырыкка Х.Д. Прокопьев уонна А.Д. Прокопьева дыһы көргөннэригэр үһүс оҕонно торообут. 10 хоммуттарын кэннэ ийэтэ хаана баран олбут. Эһээх оҕону котоҕо сылдьан аҕата ылга биэрэ сатаабыт да, ким да ылбатах. Онтон күүһүнэн аҕалан убайыгар Н.С. Сивцевка хаалларбыт. 1948 с. оскуолара кирибит уонна 1958 с. бүтэрэн очкотому мичат сиэринен кылааһынан колхозка үлэлэни барбыттار. «Победа» колхозка субан сүөһүгэ үлэлээбит. 4 сыл үлэлээт тыа хаһаайыстыбатын техникумугар агроном салаатыгар үөрэнэ кирибит. 1967 с. үөрөһөн бүтэрэн торообут нэһилиэгэр үлэтин сагалыыр. Дьэ, онтон ылата Настя кыыс үлэ үөһүгэр турунан үлэлээн-хамсаан барбыта. Очкотоскута ыһыа, хомуур үлэтигэр түүүшэри-күнүстэри смениэн үлэлиир эттибит диир. 1982 сылга Иркутскайдаары тыа хаһаайыстыбатын институтугар көтөхтөн үөрэнэ кирир. Ол сылдан 3 сыл Фрунзе отделениетыгар биригэдьириинэн анаар. Анастасия Харлампиевнанын ыйытабын. «Эн олох огостор туһунан санаабат этиң дуо?» «Эдэр сылдьан үлэтин ордон ол туһунан санаабат этим. Онтон кэлинки өйдөөбүтүм дьүөгэлэрим барты көргөн тахсан ого-уруу беһ буолбуттар. Аны сааһыран баран ол туһунан санаабылым. Быттыларым, бырааттарым оҕолорун көрсөбүн. Ардыгар кырдым сордохсуян ылабын да хайһамай. Олорум дьылжита оһук эбит. 1988 с. пенсияга тахсыбытым. Ол кэннэ бажоринар сэбиэдиссэйинэн, онтон эт сыага аһыллыбытыгар үлэлээбитим. Чэ, аахтааха элбэх». Эр киһи курдук от охсон куһуйар, мууһун-хаарын бөйтө дьаһанар, мунхаҥа сылдыар, сэгэтчн согсэ туттан хаамар, чэлчээктик үктэнэр сүүрэр, мас хайдыбытын курдук коно майгылаах, аһаҕас, аһынныҕас сүрэхтөөх 70-ча саастаах эмээхин. Олорон нэһилиэгэр актыыбсыннай позициялаах, табары-арчыны утарыар, чөл олохтоох биер көрө киһи. Баҕарыарын Анастасия Харлампиевнага жалит сыл бары үтүө күнүн, доруобуйаны, оксо даҕаны сүүрэр дьарыаккан дьонго-сэргеге тарпыт, аймах-билэ дьоннорун доруобай буулдунар.

Людмила ПРОКОПЬЕВА, Хаттырык